

ЕЗИК, НА КОЙТО
ДА СЕ МОЛИМ

от Полумесеца
до Кръста

УСПЕНИЕ БОГОРОДИЧНО
български фрески

АЛАДЖА МАНАСТИР

МАКС ЛУКАДО
образи

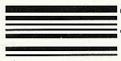
WWW.SVET.BG

ОБРАТНИЯТ ПЪТ КЪМ РАЯ

РАЗГОВОР с ЮЛИЯ СТАНКОВА

БР. 8/2012

4,00 лв.

08

ISSN 1313 - 9320

9771313932005

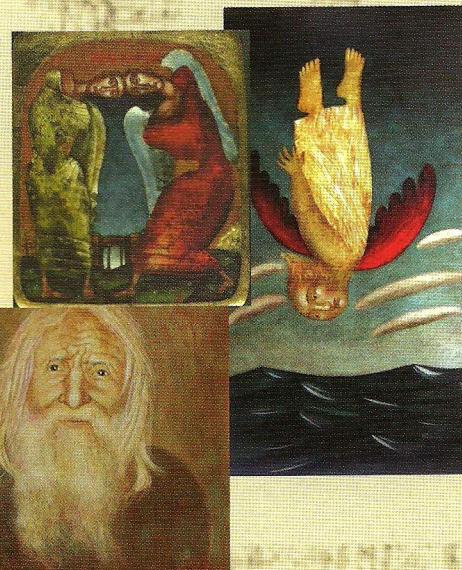
ОБРАТНИЯТ

ПЪТ КЪМ РАЯ

Въпросите, които си задаваме, никога не свършват. Скитаме след тях през целия си живот, и когато сами не успяваме да намерим отговорите, започваме да питаме другите.

Юлия Станкова говори също толкова силно, колкото и рисува – толкова силно, че буквално забравях всеки следващ мой въпрос, толкова силно, че ми дава отговори и на въпроси, които не зададох на глас, но отговори, в които отдавна се препъвам. За мен нейната изложба „Обратният път към Рая“ в ателие-книжарница „Къща за птици“ е безспорно доказателство за това, че изкуството няма за цел да те накара да осмислиш която и да е идея, а да те накара да я преживееш. Доказателство за това, че съкровените отговори които търсим, неизменно са там – на всяка малка крачка по пътя, и единственото, което е необходимо да направим, е да ги преживеем. Усилие в което, както казва самата Юлия, се съдържа смисълът на всичко.

разговор с художничката
Юлия Станкова

След като упражнява дванадесет години професията на минен инженер, Юлия Станкова напуска работата си (1990) и оставя живописта като свое единствено занимание.

Чиракува две години в частно ателие за реставрация на икони, като едновременно с това изучава иконописната техника и принципите на Византийската иконопис.

Въз основа на тази практика развива собствената си техника на живописване върху дърво и платно.

Следвайки влечението си към Византийската изобразителна система, художничката поставя в основата на своето изкуство характерния за нея символен принцип на изобразяване.

Taka, постепенно през годините изгражда своя личен живописен стил – онази символно-фигурална образност,

която усеща най-близка до своята душевност.

През периода 1993-2012 Юлия Станкова е поканена да направи тридесет самостоятелни изложби в България (София, Пловдив, Видин), Macedonia (Bitola, Struga), Greece (Drama, Thassos, Thessaloniki), France (Grenoble, Vienne), Holland (Audkarspel, Leeuwarden, Amsterdam, Den Haag, Egmond-Binnen, Drachten, Warmenhuizen), Italy (Venice). Сред многобройните си участия в общи художествени проекти, като най-значими тя отбележва изложбите на новата балканска икона, организирани от сръбския изкуствовед Л. Маркович: Криптата на храм-паметник „Св. Ал. Невски“ (2009, 2012), Norway (Geilo, Svalbard, 2012).

Успоредно с изявите си като живописец Юлия Станкова публикува есета и статии за съвременни български художници, както и за някои от изложбите, които ежегодно се представят в големите музеи на Париж: Вестник „Литературен форум“, електронните списания „Литернет“ и „ArtWay“, списанията „ЕК“, „Литературни Балкани“ и списваното в Амстердам „Диалог“.

Съценарист е на документалния филм за живописеца Иван Георгиев-Рембранда, удостоен с наградата на българската кинокритика на фестивала „Златен ритон“ в Пловдив.

Живописта ѝ е представяна в български и чуждестранни издания (списанията „Мирна“, „Европа“, „ЕК“, „Диалог“, Happiness, Sztuka sakralna, ArtWay), както и в документалния филм „Прогледане“ (реж. А. Петкова).

Когато рисувате, използвате специфична лакова техника, която Всъщност е Ваша – разкажете малко повече за нея.

Да, така е. Никога посещавах частни уроци по рисуване, за да се подгответя за кандидатстване в художествена гимназия и академия, а след това ми беше нужно още толкова време, за да се освободя от влиянието им.

Двугодишното чиркуване в частно ателие за реставрация на икони най-много ми помогна да намеря пътя си в изкуството. Там се запознах практически с технологията на иконописта. С течение на времето, върху тази основа развих моята техника, която се отличава с това, че върху основния живописен слой полагам няколко слоя шеллак с допълнително рисуване между тях. Използвам водоразтворими бои (без акрилните) върху грундирана с туткален грунд дъска.

Следвайки влечението си към иконописта, започнах да изучавам философията на Византийското изобразително изкуство: символното значение на обрънатата перспектива, на цвета, на човешката фигура и обекта в иконното пространство. Поставих символно-фигуралния принцип на изобразяване в центъра на моята работа и сега, след като съм намерила мой артистичен стил, смея-

га твърдя, че тяко във изкуството може да възникне само тук, на Балканите, които столетия наред са били съществена част от Византийската култура. Тази символна образност се е оказала най-ефективният изобразителен метод за оповестяване на библейските морално-религиозни идеи, каквато е била (и продължава до днес) мисията на иконата. Идеята за моралната мяра може да се сподели единствено чрез символизирането на реалността, чрез метафората. Ето защо Христос е проповядвал с помощта на притчи.

Византийската живопис е не по-малко абстрактна от модерното изобразително изкуство, тъй като тя изважда образа от битийния му контекст и го поставя в езиковия контекст, превръща го в символ, в Слово. Важно е да се отбележи, че заедно с това образът не се изсушава, не губи своята чувственост и живост, защото художникът рисува не само с интелект, но и със сърце, с Вяра.

Тази образност може да предизвика в зрителя усещане за наивност и приказност, защото спестява някои аспекти на реалността, но винаги нещо се изгубва, за да се придобие друго. В случая постигаме една друга гледна точка върху битието, която ни е крайно необходима за да обогатим нашето познание за вътрешно-

то и външното, на чиято граница съществуваме.

Това ли е, което Ви привлече към византийската традиция?

Това разбрах с интелекта си, но в дъното на моя интерес лежи едно дълбоко, необяснимо привличане. Много

преди да определя живописта като свое главно занимание, бях поразена от красотата и духовната сила на иконите и храмовите фрески, запазени по нашите балкански земи. Те имаха силата да преобрънат Вътрешния ми свят. Със сигурност знаех, че това е нещото, на което трябва да стана продължител. За щастие се оказва, че

Напускане на Рая

не съм единствена, има и други художници в България, Сърбия, Македония, Румъния, които са носители на едно ново течение в европейското изкуство – новата балканска иконопис.

Вярвам, че рано или късно това уникално явление ще получи достойно място в съвременния културен живот на Европа.

Виконописта се следва определен канон – рисувайки на основата на тази традиция, Вие следвате ли някакви правила?

За да не тръгна в грешна посока, за върших Богословския факултет. Това образование ми даде извънредно много, всеки изпит беше едно прозрение

за мен. Егва ли бих могла да наруша или Вулгаризирам Христовата мяра, защото тя е вътре в мен, следвам я преди всичко с интуицията си, но и с ума си. За мен Христовата мяра е човешината, тя не е затвор, или догма, а е духовно равнище, което е трудно да се постигне, а още по-трудно е да се задържи. Така че, не се страхувам, че ще наруша някакъв иконописен канон, защото най-важният канон е самото Христово учение. Все пак подчертавам, че нямам претенцията моите творби да се назовават икони. Аз създавам съвременна живопис, която е стъпила върху византийското наследство. Тя не е предназначена за големи социални групи, както е при модерното урбанистично изкуство, което сега е на гребена на вълната. Моите картини представляват споделени откровения, естествено е да пораждат същото желание за споделяне и в зрителя, те канят за диалог от делната личност. Обратната връзка с хората, посетили моите изложби, ми дава надеждата, че този съкробен разговор се случва. Понякога чувам интересни тълкувания, които изненадват и мен като автор. Това ме обогатява и ме прави щастлива. Без да отекне в душата на зрителя, една творба не е цялостна. Тъжно е да съзгадеш образ и той да не намери отклик в никаква душа.

В какво се състои разликата между една икона и една Ваша работа?

Иконата е изображение, пред което човекът се попадя в молитвено съзерцание. Моите картини не предразполагат към молитви, а към диалог. Не мога да се възздържа, обаче, да не спомена за иконописния канон, който според мен е изкуствено привнесен в по-ново време. Византийските майстори ме удивляват със свободата си – те не са следвали канони, а в изкуството им ги е водила разгорялата се в тях любов към Бог. Иконописта непрекъснато се е променяла през вековете, преминавала е през различни периоди, била е повлияна от различни култури. Но да не забравяме, че това изкуство се е развивало и разцъфтявало в една религиозна като цяло, възвишена и плодотворна среда. Иконописта в нейната византийска същност, ако можа така да се изразя, приключва живота си с краха на Византия. Затова днес ние казваме, че иконописваме, когато копирате или създавате Версии по образци, останали от византийския период. Моите картини не следват конкретни, дошли от миналото образци, те изразяват мои лични прозрения и чувства. По-скоро в тях присъства византийският дух, византийската

Разговор под чащър

философия на образа. Модерното изкуство е също много силен фактор. Днес, от позицията си на съвременен човек, аз „споявам“ изобразителната свобода на модерното изкуство с византийския дух, за да направя нещо ново и различно, което вероятно е възможно да възникне само тук, на Балканите, точно от тази дистанция на времето.

Византийската икона е лицето на Православието. Въпреки, че тя е отминала във времето заедно с византийската духовна среда и е невъзможно да се възроди такава, каквато е била, тя е извънредно важна за нас, защото ни дарява с духовен ориентир и критерий.

Рисувате антични и библейски сюжети. Защо?

Това е особено свързано с изложбата ми в „Къща за птици“, която съм нарекла „Обратният път към Рая“. В началната глава на Библията – „Битие“ са кодирани истини за нас, които носят изначално важна информация. Като четем първите страници на Библията за сътворението на човека, ние не трябва да ги приемаме буквално, убедена съм в това, а да търсим техния философски смисъл, който е Валиден за човека във всички времена. Една от моите клечови библейски композиции е „Напускането на Рая“. Подчертавам „напускането“, а не „изгонването“ – едно клише, което ни отправя в погрешна посока, според мен. Вярвам, че Бог-Отец не е приел напускането на Адам и Ева като грех, а като възможност да пораснат. Затова Бог е създал плода на познанието по-примамлив от другите плодове, за да ги провокира да преодолеят страхът си, ако пожелаят, разбира се. Адам и Ева са притежавали знание, но не познание, не са имали идея за онова, което притежават. Не са осъзнавали, че са вечно, нико какво е стойността на тяхното безсмъртие. Те са били предупредени, че извън рая ще умрат, но не са знаели какво е смърт – липсвали им е опитност. И те са посегнали към плода, за да разберат какво е

това, което техният Отец нарича „смърт“. Те напускат райската умбронна неподвижност и се гмурват в материалния свят, за да разберат какво значи тленност, посока, движение и време. Едва когато се отдалечават от раиското си битие, заедно с чувството за загуба, те придобиват идеята за онова, което са изгубили. Така те порасяват духовно, но не пребивавайки вътре в рая, а далеч от него. Скачайки в материалното, те придобиват и духовното. И едва след като са извървели този път, те са готови да се върнат обратно, за да преоткрият себе си. Това е вторият им избор, който гори е по-важен от първия. Всеки от нас пази спомен за изгубения рай. Следвайки този спомен, ние се връщаме като блудния син при своя баща. А той, нашият Отец, ни очаква с Вечно разтворени за прегръдка ръце. Затова имаме предчувствието, че там, закъдето сме тръгнали, ни очакват с радост и любов. Разбира се, ние само интуитивно можем да говорим за тези неща, но си мисля, че открием ли в себе си идеята за Рая, почти сме го намерили.

Има още един епизод от Стария Завет, който за мен е също извънредно важен, и това е борбата на Яков с Ангела, за която съм създала няколко композиции. Всяка дума в този сравнително кратък библейски текст е с важно, символно значение. Например,

когато Яков се е подгответ на своеизпитание, той е изпратил отвъд реката всичките си близки и цялото си имущество, и се е срещнал съвсем сам в единоборството с Ангела. За мен това означава, че в даден момент трябва да сме готови да се разделим с всичко, което се е наслодило около нас през живота, да го отпратим отвъд Богодела между вътрешното и външното, и да имаме смелостта да се погледнем такива, каквито сме създадени изначално. Какво ще остане от нас тогава и то достатъчно ли ще е за да се преборим с Ангела, ще имаме ли силата да устоим – защото борбата на Яков е въщност устояване и отстояване на себе си. В това библейско събитие се съдържа ценна информация за същината на човешката душевност, за самия човек като процес, който се случва на границата между „навън“ и „навътре“, а усилието да се поддържа този баланс е онова, което ни кара да се чувстваме живи.

Сложете които рисувате, своеобразно връщане към миналото ли са за Вас?

Античната митология е един чист, непресъхващ извор, от който черпим познание за себе си. Аз откривам в някои от античните митове дълбинна истина, която превръщам в образ. Заедно с извайването на образа

опознавам себе си. И когато другият човек види картина, той може да открие дали това себеизвайване не се отнася и за него.

Да вземем Икар, който пада с разтопени от слънчевата топлина криле, а неговият баща е свидетел на трагедията, но не може да я предотврати. Този аспект на мита ме насочи към решението да съединя башата и слънцето в един образ в мята картина „Падането на Икар“. Синът се издига по-високо от баща си, но заплаща с живота си за това.

По-нататък падащият Икар ме поведе към едно обобщение за човешкото съществуване въобще. Човекът също е един падаш Икар с опърлени криле. Но той не знае, че пада, той мисли, че лети, че се издига нагоре към своето сънце. От гледната точка на човека това падане може да е обратния път към рая. Ето защо съм изобразила лицето му озарено от радост.

Казвате, че човешката драма се състои в това, че между началото и края на живота му е заключена идеята за Вечността. Страхът ли е в основата на тази драма?

В основата на човешката драма е обречеността на човека. От момента, в който се раждаме, над нас надвис-

ва сянката на смъртта. А човекът е единственото същество, което има в себе си идеята за Вечността. Единствено той е надарен с възможността да разкаже реалността и за разлика от животните, той няма друга възможност да приеме реалността, освен разказвайки я. Всеки човек е „обвят“ с езика, той е сътворен като съзерцател, а не като прък участник в материалния свят. Между него и реалността винаги има дистанция – празнота, която той запълва с езика. Контактът му с реалното е винаги опосредстван. И когато ни се случи травма, която представлява Всъщност едно „късо съединение“ между нас и реалността, едно пребождане на нашия езиков пашкул, ние се лекуваме пак чрез езика, като изговаряме случилото се. Както нашето мяло произвежда течност около една чужда частичка материя, попаднала в него, за да я изолира и изхвърли, така и нашият интелект обвива травмата със слово, отделя я от себе си и я изхвърля в езиковата среда. Това е, което прави човека уникатен. И колкото повече човек развива своя език, за да изрази чрез него най-съкровените движения на душата си, толкова повече този човек може да разчита, че когато се сбогува с мялото си, ще има къде да се приюти – именно там, в собствения си език, там където

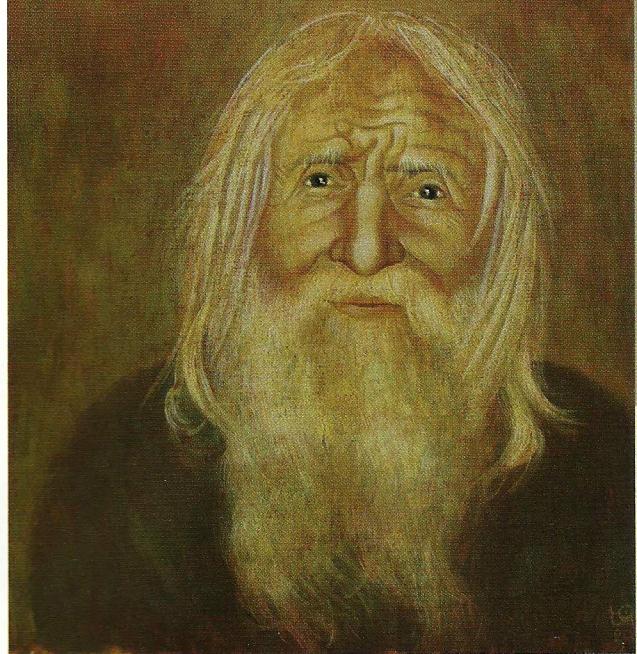
са спомените и желанията му, които се е опитал да изговори. Вярвам, че с помощта на езика човекът гребе от своя извор на несъзнаваното и сътворява един свят от образи и слово. Всеку се ражда с тази възможност, а езиковия свят, който създава, е неговият бъдещ Вечен подслон. Ако прояви небрежност и си спести това усилие, той може да се окаже бездомник завинаги.

Затова ли, както Вие казвате, човек е единственото същество, което има нужда от Бог?

Никое друго създание няма нужда от Бог, освен човекът. В „Братя Карамазови“ Достоевски ни казва: „Човешката душа има нужда от Бог, гори да няма Бог, тя ще Го измисли“. Дали способността на човека да измисли Бога не е най-сигурното доказателство за Неговото съществуване ...

Pисувате и портрети..

Да, това беше един период – едногодишна пауза от обичайните ми занимания. Понякога имам нужда да се измъкна от себе си, да се огледам наоколо. Лицата на хората ми помогнаха в това. Откъснах се за малко от своето вътрешно пътешествие, за да погостувам драгаде – в света на

другия човек. Портретът ме научи как чуждото лице може да се преобрази в лице на близък. Сега отново съм в своите Боги. Първите резултати от това завръщане са изложбите в „Къща за птици“, а след това, през октомври, в галерията на католическия културен център „Свети Пантелеймон“ във Венеция.

Една от картините Ви от изложбата „Обратният път към Рая“, които най-силно ме впечатлиха, сме нарекли „Небесният скитник“. Кой е небесният скитник?

Небесният скитник е пак човекът. Всичко започва и свършва с човека, и с неговите възможности да скита и в материалното, и в духовното, да бъде на всъкъде едновременно, и гори да си представи, че е ангел, който се е приземил от любопитство. Ин-

Небесен скитник

тересното е, че без да търся това развитие нарочно, образът на небесния скитник в няколко последователни картини, се променяше – от плах и грацилен в началото, той ставаше все по-мощен, докато накрая здраво удари с гегата си по земята. Стъпката му стана така уверена, че кладенци можеха да бликнат изпод нозете му. Краката на небесния скитник рисувам винаги червени, защото чрез тях той е в съприкосновение със земната твърд, чрез тях поема изпитанията и трудностите на човешкия живот. Така той се превръща донякъде в земен скитник. Това ми припомня умирането на нозете на Христовите

ученици. Там Христос им казва, че те са чисти, само краката им не са, защото с тях стъпват по земята. Затова само те трябва да се умият. Спомням си и за стълпниците, които се издигат в пространството между небето и земята, за да се приближат до Бог. Може би някъде там, наполовина в небесата, те се срещат и разминават с небесния скитник.

Дълъг ли е пътят обратно дъкъм Рая?

Логично е пътуването към Вечността да е по-кратко от нея. Но усещането на всеки пътуващ е различно, това прави неговата продължителност относителна. Някой, за свой късмет, се ражда почти „пристигнал“, докато на друг му се налага да започне едва от нулата и той трябва да има силата да извърви пътя до края, а не да спре по средата или още в началото. Абсолютно всеки човек се ражда със своя шанс да извърви обратния път към рая, вярвам в това. Останалото е в ръцете на всеки един от нас.